

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

THE BULLETIN

THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

PUBLISHED SINCE 1944

6 (394)

NOVEMBER-DECEMBER 2021

ALMATY, NAS RK

NAS RK is pleased to announce that Bulletin of NAS RK scientific journal has been accepted for indexing in the Emerging Sources Citation Index, a new edition of Web of Science. Content in this index is under consideration by Clarivate Analytics to be accepted in the Science Citation Index Expanded, the Social Sciences Citation Index, and the Arts & Humanities Citation Index. The quality and depth of content Web of Science offers to researchers, authors, publishers, and institutions sets it apart from other research databases. The inclusion of Bulletin of NAS RK in the Emerging Sources Citation Index demonstrates our dedication to providing the most relevant and influential multidiscipline content to our community.

Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясы «ҚР ҰҒА Хабаршысы» ғылыми журналының Web of Science-тің жаңаланған нұсқасы Emerging Sources Citation Index-те индекстелуге қабылданғанын хабарлайды. Бұл индекстелу барысында Clarivate Analytics компаниясы журналды одан әрі the Science Citation Index Expanded, the Social Sciences Citation Index және the Arts & Humanities Citation Index-ке қабылдау мәселесін қарастыруда. Web of Science зерттеушілер, авторлар, баспашылар мен мекемелерге контент тереңдігі мен сапасын ұсынады. ҚР ҰҒА Хабаршысының Emerging Sources Citation Index-ке енуі біздің қоғамдастық үшін ең өзекті және беделді мультидисциплинарлы контентке адалдығымызды білдіреді.

НАН РК сообщает, что научный журнал «Вестник НАН РК» был принят для индексирования в Emerging Sources CitationIndex, обновленной версии Web of Science. Содержание в этом индексировании находится в стадии рассмотрения компанией Clarivate Analytics для дальнейшего принятия журнала в the Science Citation Index Expanded, the Social Sciences Citation Index и the Arts & Humanities Citation Index. Web of Science предлагает качество и глубину контента для исследователей, авторов, издателей и учреждений. Включение Вестника НАН РК в Emerging Sources Citation Index демонстрирует нашу приверженность к наиболее актуальному и влиятельному мультидисциплинарному контенту для нашего сообщества.

Бас редактор:

ҚОЙГЕЛДИЕВ Мәмбет Құлжабайұлы (бас редактор), тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 3

Редакция алқасы:

ОМАРОВ Бауыржан Жұмаханұлы (бас редактордың орынбасары), филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан) Н = 4

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі (Алматы, Қазақстан) Н = 1

САПАРБАЕВ Әбдіжапар Жұманұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Халықаралық инновациялық технологиялар академиясының президенті (Алматы, Қазақстан) Н = 4

ЙОВИЦА Радуга Патетре, Ph.D (археология), Нью-Йорк университетінің профессоры (Нью-Йорк, АҚШ) Н = 19

БАНАС Йозеф, әлеуметтану ғылымдарының докторы, Жешув технологиялық университетінің профессоры (Жешув, Польша) Н = 26

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, Украинаның еңбек сіңірген ғылым және техника қайраткері, «Киев-Могила академиясы» ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі (Киев, Украина) Н = 2

МАКУЛОВА Айымжан Төлегенқызы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, Нархоз Университеті (Алматы, Қазақстан) Н = 3

ИСМАҒҰЛОВ Оразақ Исмағұлұлы, тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Нұр-Сұлтан, Қазақстан) Н = 6

ӘБЖАНОВ Ханкелді Махмұтұлы, тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 4

БИЖАНОВ Ахан Хұсайынұлы, саясаттану ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі, Философия, саясаттану және дінтану институтының директоры (Алматы, Қазақстан) Н = 1

ТАЙМАҒАМБЕТОВ Жакен Қожахметұлы, тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 4

СҮЛЕЙМЕНОВ Майдан Күнтуарұлы, заң ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 1

САБИКЕНОВ Салахиден Нұрсарыұлы, заң ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 2

ҚОЖАМЖАРОВА Дариякул Пернешқызы, тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 2

БАЙТАНАЕВ Бауыржан Әбішұлы, тарих ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 1

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Мүслімқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 1

ШАУКЕНОВА Зарема Каукенқызы, әлеуметтану ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі (Алматы, Қазақстан) Н = 1

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Өмірбекқызы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі (Алматы, Қазақстан) Н = 2

НУРҚАТОВА Лязгат Төлегенқызы, әлеуметтану ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі (Алматы, Қазақстан) Н = 1

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Ресей білім академиясының академигі (Мәскеу қ.), Педагогикалық білім беруді дамыту орталығының директоры (Алматы, Қазақстан) Н = 1

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, педагогика кафедрасының меңгерушісі, К.Г. Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және басқару университетінің Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар және технологиялар факультетінің деканы (Мәскеу, Ресей) Н = 34

ДИБО Анна Владимировна, филология ғылымдарының докторы, РҒА корреспондент-мүшесі, РҒА Тіл білімі институтының Орал-алтай тілдері бөлімінің меңгерушісі (Мәскеу, Ресей) Н = 3

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының Хабаршысы».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.). Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген № 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Тақырыптық бағыты: *әлеуметтік ғылымдар саласындағы зерттеулерге арналған.*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

Тиражы: 300 дана.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы, 2021

Типографияның мекен-жайы: «Аруна» ЖК, Алматы қ., Мұратбаев көш., 75.

Главный редактор:

КОЙГЕЛЬДИЕВ Мамбет Кулжабаевич (главный редактор), доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 3

Редакционная коллегия:

ОМАРОВ Бауыржан Жумаханулы (заместитель главного редактора), доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК (Нур-Султан, Казахстан) Н = 4

МАТЫЖАНОВ Кенжехан Слямжанович, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 1

САПАРБАЕВ Абдижапар Джуманович, доктор экономических наук, профессор, почетный член НАН РК, президент Международной академии инновационных технологий (Алматы, Казахстан) Н = 4

ЙОВИЦА Радуга Пэтрэ, доктор философии (Ph.D, археология), профессор Нью-Йоркского университета (Нью-Йорк, США) Н = 19

БАНАС Йозеф, доктор социологических наук, профессор Жешувского технологического университета (Жешув, Польша) Н = 26

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель науки и техники Украины, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина) Н = 2

МАКУЛОВА Айымжан Тулегеновна, доктор экономических наук, профессор, Университет Нархоз (Алматы, Казахстан) Н = 3

ИСМАГУЛОВ Оразак Исмагулович, доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК (Нур-Султан, Казахстан) Н = 6

АБЖАНОВ Ханкелди Махматович, доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 4

БИЖАНОВ Ахан Хусаинович, доктор политических наук, член-корреспондент НАН РК, директор Института философии, политологии и религии (Алматы, Казахстан) Н = 1

ТАЙМАГАМБЕТОВ Жакен Кожаметович, доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 4

СУЛЕЙМЕНОВ Майдан Кунтуарович, доктор юридических наук, профессор, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 1

САБИКЕНОВ Салахиден Нурсариевич, доктор юридических наук, профессор, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 2

КОЖАМЖАРОВА Дариякуль Пернешевна, доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 2

БАЙТАНАЕВ Бауржан Абишевич, доктор исторических наук, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 1

БАЗАРБАЕВА Зейнеп Муслимовна, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 1

ШАУКЕНОВА Зарема Каукеновна, доктор социологических наук, профессор, академик НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 1

ЖОЛДАСБЕКОВА Баян Омирбековна, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 2

НУРКАТОВА Лязгат Толегеновна, доктор социологических наук, профессор, член-корреспондент НАН РК (Алматы, Казахстан) Н = 1

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, академик Российской академии образования (г. Москва), директор Центра развития педагогического образования (Алматы, Казахстан) Н = 1

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики, декан факультета Социально-гуманитарных наук и технологий Московского государственного университета технологий и управления имени К.Г. Разумовского (Москва, Россия) Н = 34

ДЫБО Анна Владимировна, доктор филологических наук, член-корреспондент РАН, заведующий отделом урало-алтайских языков Института языкознания РАН (Москва, Россия) Н = 3

«Вестник Национальной академии наук Республики Казахстан».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы). Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № 16895-Ж, выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: *посвящен исследованиям в области социальных наук.*

Периодичность: 6 раз в год.

Тираж: 300 экземпляров.

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, тел. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Национальная академия наук Республики Казахстан, 2021

Адрес типографии: ИП «Аруна», г. Алматы, ул. Муратбаева, 75.

Editor in chief

KOIGELDIEV Mambet Kulzhabaevich (Editor-in-Chief), Doctor of History, Professor, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 3

Editorial board:

OMAROV Bauyrzhan Zhumakhanuly (Deputy Editor-in-Chief), Doctor of Philology, Professor, Academician of NAS RK (Nur-Sultan, Kazakhstan) H = 4

MATYZHANOV Kenzhakhan Slyamzhanovich, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 1

SAPARBAYEV Abdizhappar Dzhumanovich, Doctor of Economics, Professor, Honorary Member of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology, (Almaty, Kazakhstan) H = 4

JOVICA Radu Petre, Ph.D, History, Archeology, Professor, New York University (New York, USA) H = 19

BANAS Joseph, Doctor of Social science, Professor, Rzeszow University of Technology (Rzeszow, Poland) H = 26

LUKYANENKO Irina, doctor of economics, professor, honored worker of Science and Technology of Ukraine, head of the department of the National University «Kyiv-Mohyla Academy» (Kiev, Ukraine) H = 2

MAKULOVA Aymzhan Tulegenovna, doctor of economics, professor, Narkhoz University (Almaty, Kazakhstan) H = 3

ISSMAGULOV Orazak Issmagulovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of NAS RK (Nur-Sultan, Kazakhstan) H = 6

ABZHANOV Khankeldi Makhmutovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 4

BIZHANOV Akhan Khusainovich, Doctor of Political Sciences, Corresponding Member of NAS RK, Director of the Institute of Philosophy, Political Science and Religion (Almaty, Kazakhstan) H = 1

TAIMAGAMBETOV Zhaken Kozhakhmetovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of NAS RK, (Almaty, Kazakhstan) H = 4

SULEYMENOV Maidan Kuntuarovich, Doctor of Law, Professor, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 1

SABIKENOV Salakhiden Nursarievich, Doctor of Law, Professor, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 2

KOZHAMZHAROVA Dariyakul Perneshevna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 2

BAITANAEV Baurzhan Abishevich, Doctor of Historical Sciences, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 1

BAZARBAYEVA Zeinep Muslimovna, Doctor of Philology, Professor, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 1

SHAUKENOVA Zarema, Doctor of Sociology, Professor, Academician of NAS RK (Almaty, Kazakhstan) H = 1

DZHOLDASBEKOVA Bayan Umirbekovna, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of NAS RK H = 2

NURKATOVA Lyazzat Tolegenovna, Doctor of Social Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan (Almaty, Kazakhstan) H = 1

ABYLKASYMOVA Alma Yessimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of NAS RK, academician of the Russian Academy of Education (Moscow), Director of the Center for the Development of Pedagogical Education (Almaty, Kazakhstan) H = 1

SHISHOV Sergey, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy, Dean of the Faculty of Social Sciences and Humanities and Technologies of the Razumovsky Moscow State University of Technologies and Management (Moscow, Russia) H = 34

DYBO Anna Vladimirovna, Doctor of Philology, Corresponding Member of the Russian Academy of Sciences, Head of the Department of Ural-Altai Languages of the Institute of Linguistics of the Russian Academy of Sciences (Moscow, Russia) H = 3

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty). The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan No. **16895-Ж**, issued on 12.02.2018.

Thematic focus: *it is dedicated to research in the field of social sciences.*

Periodicity: 6 times a year.

Circulation: 300 copies.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

Абиева С.Н.^{1*}, Медуханова Л.А.¹, Қанабекова М.А.²

¹Өл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті, Алматы, Қазақстан;

²Абай атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан.

E-mail: abievas@mail.ru

ҚАЗАҚСТАНДА ВАЛЮТАЛЫҚ РЕТТЕУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аннотация. Қазақстанның ішкі және сыртқы экономикалық саясатын табысты жүргізудің маңызды элементтерінің бірі мемлекет ішіндегі валюталық реттеу болып табылады. Валюталық саясатты сауатты жүзеге асыру үшін ішкі валюта нарығындағы валюталық қатынастарды реттейтін құқық нормаларын белгілеу қажет. Қазақстанның валюталық саясаты тұтастай алғанда экономиканы мемлекеттік реттеу саясатымен, мемлекеттік органдардың валюта-несие және қаржы қатынастарына араласу дәрежесімен анықталады.

Соңғы уақытта ТМД-ға қатысушы кейбір мемлекеттердің валюталық реттеу заңнамасы валюталық операцияларды жүргізуге байланысты шектеулерді ішінара немесе толық алып тастау мақсатында өзгерістерге жүргізуде. Осы ретте Қазақстанда валюта нарығына қатысушылардың қызметін оңайлатуға бағытталған құқықтық шаралар кешенін қабылдау жағынан шетте қалған жоқ.

2018 жылғы 2 шілдедегі № 167-VI «Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы» жаңа заңы 2019 жылдың 1 шілде айынан бастап қолдану аясында. Бұл заң негізінен валюталық реттеуді қатаңдатуға және елден ақша шығаруға қарсы тұруға бағытталған. Сонымен қатар, валюталық операцияларды жүзеге асыруға байланысты және резиденттер мен резидент еместердің валюталық құндылықтарға құқықтарын іске асыру кезінде болатын қоғамдық қатынастарды реттейді, валюталық реттеу мен валюталық бақылаудың мақсаттары, міндеттері мен тәртібі айқындалады. Осы аталған мәселелер мақалада негізделді.

Валюталық реттеу арқылы мемлекет ұлттық валютаның тұрақтылығы мен қолайлы жағдайына ұмтыла отырып, сыртқы экономикалық мәмілелер жүргізу үшін ұлттық валютаның пайдаланылуын қамтамасыз етеді, өз валютасының шет мемлекеттердің валюталарымен арақатынасын қалыптастырады. Ішкі нарықта валюта айырбастау тәртібін, капиталды әкелу және әкету процестерін реттеу қажеттілігі туындайды. Мақалада айтылған мәселелердің маңыздылығы ашылып, «валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы» заңда бекітілген валюталық реттеу туралы заңнаманың мақсаттары мен міндеттері нақты баяндалады. Сонымен бірге, мақалада осы Заңның тұрақты экономикалық өсуге қол жеткізу және экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі мемлекеттік саясатқа ықпал ету фактісі көрініс табады. Мақалада Ұлттық банктің валюта бағамын реттеу үшін валюта резервтерін басқару ерекшеліктері, валюталық интервенциялар жүргізу және оның валюта нарығындағы қызметінің бағыттары қарастырылады. Ұлттық банктің валюталық реттеудің негізгі органы ретіндегі талаптарына сипаттама беріледі.

Түйінді сөздер: валюталық реттеу, валюталық саясат, валюталық нарық, валюталық бағам, резиденттер, резидент еместер, валюталық операциялар, валюталық интервенция.

Кіріспе. Қаржы нарықтарын ырықтандыру, үдемелі экономикалық қызметтің интернационализациясы, ұлттық экономикалардың өсіп келе жатқан өзара тәуелділігі мемлекеттің қаржы саясатын іске асыру құралы ретінде валюталық саясат пен бақылау рөлінің күшеюін анықтайды. Қазақстанда валюталық операциялар көлемінің ұлғаюы, шаруашылық жүргізуші субъектілердің

сыртқы экономикалық қызметін тиімді ұйымдастыру, ұлттық валюта жүйесін және валюта нарығын дамыту, экономиканы басқарудың нарықтық және әкімшілік әдістерін ұштастыру проблемасын шиеленістіреді. Осы тұста валюталық қатынастар субъектілерінің қызметіне мемлекет тарапынан реттеушіліктің қажеттілігін күшейтуді талап етеді [1].

Әлемде және Қазақстанда болып жатқан әлеуметтік-экономикалық қатынастардағы объективті өзгерістер экономикалық ғылымның алдына отандық валюталық реттеу жүйесін дамыту, қолданыстағы валюталық бақылау жүйесін ретке келтіру, экономикалық ортаны қазіргі заманғы қаржы нарықтарының талаптарына бейімдеудің объективті қажеттілігін ескере отырып, валюта нарығын мемлекеттік реттеудің заманауи тұжырымдамасын қалыптастыру міндетін қояды.

Жалпы, валюталық саясат-мемлекеттің тактикалық және ұзақ мерзімді мақсаттарына сәйкес халықаралық валюталық қатынастар саласында мемлекет жүзеге асыратын іс-шаралар жиынтығы. Осы валюталық саясаттың құрамдас бөліктерін атап өтетін болсақ: валюталық реттеу; валюталық бақылау; халықаралық валюталық ынтымақтастық және халықаралық валюта-қаржы ұйымдарына қатысу. Валюталық саясатты іске асырудың маңызды құралы, экономикалық механизмнің жұмыс істеуінің жалпы экономикалық заңдылықтарына бағынатын және экономиканың сыртқы байланыстарын басқару жүйесіне кіретін валюталық реттеу болып табылады [2].

Материалдар мен әдістер. Кез келген мемлекетте валюталық реттеу валюталық саясаттың құрамдас бөлігі және мемлекеттік реттеудің маңызды салаларының бірі болып табылады. Сондай ақ, экономикалық тиімділікті арттыру және қаржылық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында елде валюталық операцияларды жүзеге асырудың заңнамалық деңгейде белгіленген қағидаттарын, әдістері мен формаларын, валюталық қатынастарды мемлекеттік реттеу тәсілдерін қамтиды. Қазақстанда осы саланың дамуы бүгінгі күнге дейін жалғасуда. Қазақстанның валюталық саясаты тұтастай алғанда экономиканы мемлекеттік реттеу саясатымен, мемлекеттік органдардың валюта-несие және қаржы қатынастарына араласу дәрежесімен анықталады.

Валюталық қатынастарды реттеу мемлекеттің экономикалық міндеттерін ескере отырып жүзеге асырылады. Алғаш рет Валюталық реттеу Германияда 1916 жылы бірінші дүниежүзілік соғыстың салдарынан туындаған дағдарысқа байланысты қолданылды [10]. Бұл елде капиталдың кетуіне қарсы тұру үшін шетел валютасындағы есеп айырысулармен сауда жасау және шетелдегі төлемдерді реттеу туралы ережелер қабылданды. Ал, тәуелсіз Қазақстанның валюталық саясатын қалыптастыру 1991 жылы нарықтық қатынастардың қалыптасу процестерімен бір мезгілде басталды. Қазақстанның валюталық-ақша жүйесін қалыптастыру жағдайында 1993 жылғы 14 сәуірде қабылданған «Валюталық реттеу туралы» Заңы Қазақстан Республикасында валюталық операцияларды жүзеге асыру қағидаттарын айқындады және Қазақстандавалюталық қатынастарды реттеуде келесідей ырықтандыру саясатын жүзеге асыра бастады: валютаға және валюталық құндылықтардың бір бөлігіне, сондай-ақ олармен операцияларға мемлекеттік монополия жойылды; мемлекеттің бақылауымен валюта мен бірқатар валюталық құндылықтарды елден әкетуге рұқсат етілді; белгілі бір жағдайларда және шектерде шетел валютасының аумағында төлем құралы ретінде айналымға рұқсат етілді. Валюталық реттеудің деңгейлері, әдістері, құралдары 1-суретте беріледі.

Сурет 1-Валюталық реттеу әдістері

Ұлттық валюта енгізілген сәттен бастап валюталық саясаттың қолданылуын талдау, біріншіден, қазіргі уақытта ҚР-да мынадай жұмыс істейтін құрылымдар қалыптастырған валюталық нарық бар екенін көрсетеді: тұрақты сауда-саттықтары бар банкаралық валюта биржасы, уәкілетті банктер желісі, бүкіл республика бойынша айырбастау пункттері. Екіншіден, көптеген айырбастау пункттері валюта бағамының ауытқуынан пайда алу үшін валютаны сатып алу-сату үрдісі байқалады. Өзгерген сыртқы экономикалық орта жағдайында Қазақстан үшін, тұтастай алғанда экономикасы ашық елдер үшін мемлекеттің валюталық реттеуге қатысуы және валюталық нарықты реттеудің нарықтық нысандарын пайдалану теңгерімді болуға және ұлттық экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге тиіс.

Көптеген дамыған елдердің тәжірибесі көрсетіп отырғандай, мемлекетаралық валюталық қатынастарды және ішкі валюта нарығын тиімді дамыту мемлекеттің белсенді қатысуымен және оның уәкілетті органдары тарапынан валюталық операцияларды тиісті бақылаумен ғана жүргізіледі. Валюталық реттеу кез - келген мемлекетте, кез-келген құқықтық жүйеге тән, кем дегенде, валюталық операцияларды жүзеге асырудың құқықтық режимі түрінде жүзеге асырылады. Валюталық реттеу ұлттық валютада ішінара айырбасталатын немесе айырбасталмайтын елдерде ең үлкен мәнге ие болады.

ҚР валюталық заңнамасы Қазақстан Республикасының Конституциясына негізделеді және «Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы» ҚР Заңынан (13/06/2005 ж. № 57-3(күші жойылды)) және ҚР өзге де нормативтік құқықтық актілерінен тұрады, олардың негізгілері: [3]

*Қазақстан Республикасында валюталық операцияларды жүзеге асыру Ережелері ҚР Ұлттық Банкі Басқармасының 28/04/2012 ж. №154 қаулысымен бекітілген;

*Қазақстан Республикасында экспорттық-импорттық валюталық бақылауды жүзеге асыру Ережелері ҚР Ұлттық Банкі Басқармасының 24/02/2012 жылғы №42 қаулысымен бекітілген.

«Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы» Заңында бекітілген валюталық реттеу заңнамасының мақсаты- бірыңғай мемлекеттік саясатты, яғни ұлттық валютаның тұрақтылығын және халықаралық экономикалық ынтымақтастықтың прогрессивті даму факторлары ретінде ішкі валюта нарығының тұрақтылығын қамтамасыз ету. Сонымен қатар, тұрақты экономикалық өсуге қол жеткізу және экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі мемлекеттік саясатқа жәрдемдесу болып табылады. Заң шығарушы белгілеген мақсатқа мемлекет валюталық реттеуді жүзеге асыру арқылы қол жеткізеді. Заңның эксаумақтық күші бар, яғни ол өз күшін Қазақстаннан тыс орналасқан немесе жұмыс істейтін ҚР резиденттеріне таратады.

«Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы» Заңында валюталық реттеу анықтамасы берілмеген, алайда оның құрылымында валюталық реттеу және валюталық бақылау қағидаттарын бекітетін 3-бап, сондай-ақ 2-тарау «Валюталық реттеу» оның нормалары валюталық реттеу органдарының мәртебесін, валюталық операцияларды жасау тәртібін, резиденттер мен резидент еместердің валюталық операцияларды жасау кезіндегі құқықтары мен міндеттерін белгілейді, ішкі валюта нарығының жұмыс істеу принциптерін анықтайды. Демек, валюталық реттеу-мемлекеттік органдардың валюталық операциялардың тәртібі мен орындалуын реттеуге бағытталған қызметі [3].

Нәтижелері. Жоғарыдағы айтылған “Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы” Заңды талдау негізінде валюталық реттеудің мақсатын бөліп көрсетуге болады, яғни ол нарықтық экономика жағдайында мемлекеттің макроэкономикалық мақсаттарына қол жеткізудің құралы ретінде әрекет ететін тиімді ақша-кредит саясатын жүргізу. Валюталық реттеудің негізгі міндеттері ұлттық валютаны қорғау, валюта айналымын басқару, валюталық операцияларды бақылау, ұлттық валютаның валюталық бағамына әсер ету, мемлекет ішінде шетел валютасын пайдалануды шектеу, валюталық операцияларды жүзеге асыру ережелерін белгілеу болып табылады [4].

Осы ретте валюталық реттеудің құқықтық режимі арқылы ұлттық валютаны қорғау мынадай нәтижелі шаралармен қамтамасыз етіледі: халықаралық ағымдағы төлемдерді бақылау; елдің төлем балансының жай - күйіне қарай капиталды әкелу мен әкетуді шектеу; ел ішінде резидент еместердің ақша операцияларын бақылау; ел ішінде шетел валютасының айналысына толық тыйым салуға дейінгі шектеу; мемлекеттің қаржылық міндеттемелерін қамтамасыз ету үшін мемлекеттік валюта резервтерін қалыптастыру.

Сонымен, валюталық реттеу ел ішінде де, әлемдік валюта нарығында да валюта ағындарының қозғалысын реттеуге бағытталған валюталық қатынастар саласындағы экономикалық және құқықтық шаралар кешені. Валюталық реттеу ақша-кредит реттеу жүйесіне енгізілген және мемлекеттік реттеудің өзге шараларымен қатар мемлекеттің экономикалық саясатының басым бағыттарын іске асыруға бағытталған. Осылайша, валюталық реттеу мемлекеттің жарияланған қаржылық мүдделерін қорғау

мақсатында сыртқы экономикалық қызметке қатысушыларға мемлекеттік ықпал ету нысандарының бірі болып табылады.

Қазақстанда валюта заңнамасын құқықтың әртүрлі салаларының нормаларын қамтитын кешенді сала ретінде көрсетеді. Көбінесе валюталық заңнама қаржылық, азаматтық және әкімшілік құқық нормаларынан қалыптасады, яғни құқықтық реттеудің мемлекеттік және жеке салаларында қамтиды. Осыған байланысты валюталық заңнаманың нормаларын түсіндіру және қолдану кезінде “Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы” заңында белгіленген қағидаттарды нивелирлеуге арналған әртүрлі анықтаулар болуы мүмкін.

Талқылау. “Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы” Заңында валюталық реттеу мен валюталық бақылаудың мақсаттары мен міндеттері біріктірілгеніне назар аудару қажет [8]. Заң шығарушының мұндай тәсілі валюталық реттеу мен валюталық бақылаудың бірыңғай және келісілген жүйесінің жұмыс істеу қажеттілігіне негізделген, өйткені мемлекет негізінен олардың сақталуын бақылау және валюталық заңнаманы бұзушыларға жауапкершілік шараларын қолдану арқылы валюталық операцияларды жүргізу шарттары мен тәртібінің сақталуын қамтамасыз ете алады.

Валюталық реттеу және валюталық бақылау қағидаттары валюталық заңнама актілерін және валюталық реттеу органдарының актілерін түсіндіру және қолдану кезінде маңызды мәнге ие. Бұл құқықтық бағдарлар валюталық реттеу органдары мен норма белгілеуші басқа да субъектілер мен құқық қолдану органдары үшін, оның ішінде валюталық қатынастарды реттейтін жекелеген нормативтік құқықтық актілер арасындағы алшақтықтардың немесе қайшылықтардың құқықтық қақтығыстарға байланысты істерді қарау кезінде де қажет болады, деп есептейміз [5].

Қазақстанда 2018 жылғы 2 шілдедегі № 167-VI “Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы” жаңа заңы 2019 жылдың 1 шілде айынан бастап қолданылады. Бұл заң негізінен валюталық реттеуді қатаңдатуға және елден ақша шығаруға қарсы тұруға бағытталған [6].

Осы жаңадан енгізілген валюталық реттеу туралы заң және заңға сәйкес тәуелді актілер валюталық бақылау органдарының бақылауында болатын валюталық операциялар аясын кеңейтті. Сонымен қатар қолма-қол шетел валютасымен жасалатын операцияларға және шетел валютасын мақсатты пайдалануға жаңа талаптар белгіленді. Тіркеу режимдері және валюталық операциялар туралы хабарламалар жойылды. Оның орнына келісімшартты есептік тіркеу және есептік тіркеуге жататын капиталдың қозғалысы бойынша валюталық операциялардың жалпы түсінігі енгізілді.

Жоғарыда аталған заң валюталық операцияларды жүзеге асыруға байланысты және резиденттер мен резидент еместердің валюталық құндылықтарға құқықтарын іске асыру кезінде туындайтын қоғамдық қатынастарды реттейді, валюталық реттеу мен валюталық бақылаудың мақсаттары, міндеттері мен тәртібі айқындалады.

ҚР валюталық заңнамасы сондай-ақ мыналарды қамтиды: “Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы” 1995 жылғы 30 наурыздағы № 2155 Қазақстан Республикасының Заңы, “Төлемдер және төлем жүйелері туралы” 2016 жылғы 26 шілдедегі № 11-VI Қазақстан Республикасының Заңы. Одан басқа ҚР негізгі нормативтік құқықтық актілеріне: “Қазақстан Республикасында валюталық операцияларды жүзеге асыру қағидаларын бекіту туралы” ҚР Ұлттық Банкі Басқармасының 2019 жылғы 30 наурыздағы № 40 Қаулысына 20.07. 2020 жылы өзгертулермен толықтырулар енгізілсе, ал экспорттық-импорттық валюталық бақылауды жүзеге асыру қағидаларын бекіту туралы ҚР Ұлттық Банкі Басқармасының 2019 жылғы 30 наурыздағы №42 Қаулысына 23.12.2019 жылы өзгерістер енгізілген [7].

Қазақстанда валюталық реттеу функцияларын Ұлттық Банкі жүзеге асырады. Одан басқа ҚР Үкіметі және басқада мемлекеттік органдар еліміздің заңнамасына сәйкес өз құзыреттілігі аясында валюталық реттеуді жүргізеді.

Валюталық реттеудің негізгі органы ретінде Ұлттық Банк талаптарды белгілейді:

1) резиденттердің валюталық құндылықтарды пайдалануға байланысты қызметті жүзеге асыруына қойылатын талаптарын;

2) резиденттер мен резидент еместердің валюталық операцияларды жүзеге асыру тәртібі, оның ішінде валюталық реттеу режимдері: тіркеу және хабарлау.

3) ел аумағында қызметін жүзеге асыратын бейрезиденттердің валюталық операцияларының мониторингін жүзеге асыру тәртібін;

4) уәкілетті мемлекеттік органдардың құзыретіне сәйкес олардың келісімімен барлық резиденттер мен резидент еместер орындауға міндетті валюталық операцияларды есепке алу мен есептілік нысандарын.

Валюта бағамын реттеу үшін Ұлттық банк валюта резервтерін басқаруды жүзеге асырады, валюталық интервенцияларды жүргізеді, пайыздық мөлшерлемелер деңгейін реттейді, валюталық шектеулерді белгілейді, басқа елдермен белгілі бір шектерде валюта бағамын ұстап тұру туралы келісімдер жасасады.

Ұлттық банк валюта нарығында мынадай екі жолмен әрекет етеді:

1) ол жеке коммерциялық мүдделері бар және халықаралық институттарға төлем жасау үшін валютаны сатып алады-сатады.

2) Ұлттық валютаның тұрақтылығын тек ел ішінде ғана емес, басқа валюталармен қарым-қатынаста да қамтамасыз етеді.

Қазақстанда Ұлттық банк теңгенің айырбас бағамының басқарылатын жүзу саясатын ұстанады, теңгенің айырбас бағамы нарықта сұраныс пен ұсыныстың әсерінен қалыптасады. Ұлттық Банк бағамды белгілі бір деңгейде ұстамайды, керісінше оған нарықтағы жағдайға байланысты өзгеруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, кенеттен (тұрақсыздықтан, күрт) болатын ауытқулардың алдын алу мақсатында Ұлттық Банк валюталық интервенцияларды жүргізеді. Қажет болған жағдайда, жағдайға байланысты олар ішкі валюта нарығында шетел валютасын сатып алу мен сату бойынша операциялар жүргізеді.

Теңге бағамы АҚШ долларына қатысты белгіленеді. “Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы” Заңының 56-бабына сәйкес Ұлттық Банкінің Басқармасы айқындайтын тізбеге сәйкес ұлттық валютаның шетел валюталарына ресми бағамын белгілейді.

Бұл ретте, ҚРҰБ ақша-кредит саясаты жөніндегі техникалық комитетінің 23.05. 2003 ж. № 21 шешіміне, сондай-ақ “Теңгенің шетел валюталарына ресми бағамын белгілеу тетігі туралы” 06.06. 2003 жылғы № 013 баспасөз релизіне сәйкес 2003 жылғы 9 маусымнан бастап қаулымен белгіленген нарықтық бағамдар “Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі туралы” Заңының 56-бабында айқындалған өкілеттіктерге сәйкес ресми бағамдары болып табылады [7].

2013 жылғы 2 қыркүйек айынан бастап АҚШ долларынан, еуродан және ресей рублінен тұратын мультивалюталық қоржын құнының бағамдық саясатын операциялық бағдар ретінде пайдалануға көшті. Осы мультивалюталық себеттің құрылымы мынадай пропорцияларда анықталған: АҚШ долларының үлесі – 70%, еуро – 20%, ресей рублінің үлесі – 10%. Мультивалюталық себеттің құны теңгенің АҚШ долларына, еуроға, Ресей рубліне қатысты айырбастау бағамдарының белгіленген күнгі орташа өлшемді геометриялық шамасы ретінде есептеледі.

2014 жылғы 24 желтоқсанда жасалған экономикалық саясаттың негізгі бағыттары туралы бірлескен мәлімдемеде Қазақстанда валюталық саясат ел экономикасының ішкі және сыртқы бәсекеге қабілеттілігі арасындағы теңгерімді қамтамасыз етуге бағытталатыны айтылған. Осыған байланысты 2015 жылдан бастап теңгенің айырбас бағамының күрт ауытқуына жол берілмейді, оның экономикадағы рөлін арттырады. Экономиканы долларсыздандыру мақсатында шартты бірліктердегі бағаларға тыйым салынған және доллардағы депозиттердің сыйақы ставкалары да барынша төмендетілген. Валюта нарығының дамуын ынталандыру үшін азаматтарға валютаның шығу тегі туралы ақпарат берместен ағымдағы валюта шоттарын ашуға рұқсат етілді, сондай-ақ валюталық операциялар үшін қылмыстық қудалау тоқтатылды. Екінші жағынан, республиканың уәкілетті банктері шетел валютасын азаматтардың, шетелдік фирмалар мен өкілдіктердің шоттарынсыз, олардың талабы бойынша ешқандай шектеусіз беруге міндеттенді.

Капитал ағынына шектеулерді біртіндеп алып тастау сыртқы экономикалық операцияларға қатысушылардың шығындарының төмендеуімен қатар жүретінін атап өткен жөн. Осылайша, қазіргі уақытта Қазақстанда болып жатқан валюталық заңнаманы ырықтандыру біздің елдеріміздің контрагенттері арасындағы қатынастарды одан әрі жандандыру үшін алғышарттар жасайды.

Қорытынды. Қазақстандағы валюталық реттеу құралдары ретінде мемлекеттік органдардың валюталық реттеу және бақылау саласындағы өкілеттіктерін орындау арқылы валюта бағамына әсер ететін әдістер мен тұтқалардың жиынтығы деп есептейміз. Қазақстанда валюталық реттеудің қандай да бір құралдарын пайдаланудың қазіргі заманғы үрдістері барынша нақты және неғұрлым маңызды құрал алтын-валюта резервтерін басқару болып табылатынын білдіреді.

Сонымен, бүгінгі таңда Қазақстан мемлекетін дамытудың басым міндеттері экономиканың тұрақты жұмыс істеуін, экономикалық процестерді мемлекеттік реттеудің тиімді әрекетін қамтамасыз ету, экономикалық, саяси және әлеуметтік өмірдің әртүрлі салаларында ұзақ мерзімді даму бағдарламаларын енгізу болып табылады. Халықтың әл-ауқатын қамтамасыз ету және Қазақстан экономикалық дағдарыстан ең аз шығынмен шығуына ықпал ету үшін валюта саясаты мен валюталық

реттеу үнемі жетілдіруді, сондай-ақ олардың бір-бірімен және ішкі экономиканы мемлекеттік реттеу саясатымен және рәсімдерімен келісілуін талап етеді [9].

Қазақстанның мемлекеттік экономикасының нақты өзгерістері дамудың барлық факторларының олардың арасындағы қатынастардың өзгеруімен өзара әрекеттесуін қамтамасыз етеді. Халықаралық экономикалық қызметтің барлық нысандарының жаһандануы жағдайында кез-келген елдің валюталық саясаты оның экономикалық стратегиясының маңызды элементтерінің бірі болып табылатыны бәрімізге белгілі. Ұлттық валюта жүйелері жекелеген елдердің экономикаларын біртұтас әлемдік экономикалық кешенге байланыстырады. Сондықтан Қазақстанның валюталық реттеу жүйесін дамыту мен жетілдіруді зерттеудің одан әрі қажеттілігі өзекті болып табылады.

Абиева С.Н.^{1*}, Медуханова Л.А.¹, Канабекова М.А.²

¹Казахский Национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан;

²Казахский национальный педагогический университет им. Абая, Алматы, Казахстан.

E-mail: abievas@mail.ru

ОСОБЕННОСТИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ

Аннотация. Одним из важных элементов успешного проведения внутренней и внешнеэкономической политики Казахстана является внутригосударственное валютное регулирование. Для грамотного осуществления валютной политики необходимо установить нормы права, регулирующие валютные отношения на внутреннем валютном рынке. Валютная политика Казахстана определяется политикой государственного регулирования экономики в целом, степенью вмешательства государственных органов в валютно-кредитные и финансовые отношения.

В последнее время законодательство о валютном регулировании некоторых государств-участников СНГ претерпевает изменения с целью частичного или полного снятия ограничений, связанных с проведением валютных операций. При этом Казахстан не остался в стороне в плане принятия комплекса правовых мер, направленных на упрощение деятельности участников валютного рынка. Новый закон от 2 июля 2018 года № 167-VI “О валютном регулировании и валютном контроле” вступил в силу с 1 июля 2019 года. Этот закон в основном направлен на ужесточение валютного регулирования и противодействие вывозу денег из страны. Кроме того, регулируются общественные отношения, связанные с осуществлением валютных операций и возникающие при реализации прав резидентов и нерезидентов на валютные ценности, определяются цели, задачи и порядок валютного регулирования и валютного контроля. Эти вопросы были обоснованы в статье.

Посредством валютного регулирования государство обеспечивает использование национальной валюты для проведения внешнеэкономических сделок, стремясь к стабильности и выгодному положению национальной валюты, формирует соотношение своей валюты с валютами иностранных государств. Возникает необходимость регулирования порядка обмена валюты на внутреннем рынке, процессов ввоза и вывоза капитала. В статье раскрывается важность озвученных вопросов и четко излагаются цели и задачи законодательства о валютном регулировании, закрепленные в Законе “О валютном регулировании и валютном контроле”. Вместе с тем, в статье находит отражение тот факт, что данный Закон содействует государственной политике по достижению устойчивого экономического роста и обеспечению экономической безопасности. В статье рассматриваются особенности управления валютными резервами Национального банка для регулирования валютного курса, проведение валютных интервенций и направления его деятельности на валютном рынке. Дается характеристика требований Национального банка как основного органа валютного регулирования.

Ключевые слова: валютное регулирование, валютная политика, валютный рынок, валютный курс, резиденты, нерезиденты, валютные операции, валютные интервенции.

Abieva S.N.^{1*}, Medukhanova L.A.¹, Kanabekova M.A.²

Al-Farabi Kazakh national University, Almaty, Kazakhstan;

²Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Almaty, Kazakhstan.

E-mail: abievas@mail.ru

FEATURES OF CURRENCY REGULATION IN KAZAKHSTAN

Abstract. One of the important elements of the successful implementation of Kazakhstan's domestic and foreign economic policy is domestic currency regulation. For the competent implementation of monetary policy, it is necessary to establish the rules of law governing currency relations in the domestic foreign exchange market. The currency policy of Kazakhstan is determined by the policy of state regulation of the economy as a whole, the degree of interference of state bodies in monetary and financial relations.

Recently, the legislation on currency regulation of some CIS member states has been undergoing changes in order to partially or completely remove restrictions related to currency transactions. At the same time, Kazakhstan did not stand aside in terms of adopting a set of legal measures aimed at simplifying the activities of foreign exchange market participants. The new Law of July 2, 2018 No. 167-VI "On Currency Regulation and Currency Control" has been in effect since July 1, 2019. This law is mainly aimed at tightening currency regulation and countering the export of money from the country. In addition, public relations related to the implementation of currency transactions and occurring during the exercise of the rights of residents and non-residents to currency values are regulated, goals, objectives and the procedure for currency regulation and currency control are determined. These questions were substantiated in the article.

Through currency regulation, the state ensures the use of the national currency for conducting foreign economic transactions, striving for stability and a favorable position of the national currency, forms the ratio of its currency with the currencies of foreign states. There is a need to regulate the order of currency exchange in the domestic market, the processes of import and export of capital. The article reveals the importance of the issues raised and clearly sets out the goals and objectives of the legislation on currency regulation, enshrined in the law "On Currency Regulation and Currency Control". At the same time, the article reflects the fact that this law promotes state policy to achieve sustainable economic growth and ensure economic security. The article discusses the features of managing the foreign exchange reserves of the National Bank to regulate the exchange rate, conducting currency interventions and the direction of its activities in the foreign exchange market. The characteristics of the requirements of the National Bank as the main body of currency regulation are given.

Key words: currency regulation, currency policy, currency market, currency control documents, exchange rate, residents, non-residents, currency transactions, currency interventions.

Information about authors:

Abieva Sabira Nurgalievna – candidate of economic sciences, Kazakh National University named after al-Farabi. E-mail: abievas@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-9160-8622>;

Medukhanova Lyazipa Alekenovna – candidate of economic sciences, Kazakh National University named after al-Farabi. E-mail: medukhanova.l@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9073-3053>;

Kanabekova Meruert – candidate of economics sciences, Kazakh National Pedagogical University named after Abai, Almaty, Kazakhstan; kma.2372@mail.ru; <https://orcid.org/0000-0003-2392-0136>.

ӘДЕБИЕТТЕР

[1] Филатова В.В. Особенности валютного регулирования стран в условиях членства в ЕАЭС // Таможенная политика России на Дальнем Востоке. 2017. № 2(79). С. 92–97.

[2] Агеева Н.А. Ақша, Несие, Банктер: оқу құралы / Агеева Н.А. – М.: Инфра-М, 2015. – 160 Б.

[3] "Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы" 2005 жылғы 13 маусымдағы № 57-III Қазақстан Республикасының Заңы (күші жойылды) (01.01.2019 ж. жағдай бойынша өзгерістермен және толықтырулармен).

[4] Дворецкая А.Е. Деньги, кредит, банки: учебное пособие / Дворецкая А.Е. – М.: Юрайт, 2016. – 482 с.

[5] Панзабекова А. Ақпараттық қоғамның оның халықтың өмір сүру сапасына әсері тұрғысынан

қалыптасуы мен дамуы. ҚР Ұлттық Ғылым академиясының баяндамалары, ISSN 2224-5227, 5 Том, 321 нөмірі (2018). 94-99 Б. <https://doi.org/10.32014/2018.2518-1483>. 14.

[6] Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы” 2018 жылғы 2 шілдедегі № 167-VI Қазақстан Республикасының Заңы (01.01.2020 ж. жағдай бойынша өзгерістермен және толықтырулармен).

[7] Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының Қазақстан Республикасында валюталық операцияларды жүзеге асыру қағидаларын бекіту туралы 2019 жылғы 30 наурыздағы № 40 қаулысы (20.07.2020 ж. жағдай бойынша өзгерістермен және толықтырулармен).

[8] Лукьянов С. А. Халықаралық валюта-несие қатынастары: оқу құралы / С. А. Лукьянов. - 2-ші басылым., стер. - Мәскеу: Флинт, Орал баспасы. ун-та, 2017. – 294 б. – ISBN 978-5-9765-3158-1-URL : <http://znanium.com/catalog/product/948320>.

[9] Щебарова Н.Н. Международные валютно-финансовые отношения: Учеб.пособие. – 3-е изд., – М.: Флинта, 2016. – 224 с.

[10] Хилл Чарльз, Халт Томас. Халықаралық бизнес: Жаһандық нарықтағы бәсеке. 12-басылым. - Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2019. – 720 б. ISBN 978-601-7943-44-8.

[11] Саналиева Л.К., Кенжегалиева Г.Б., Идельбаева А. С. Экономиканың инновациялық дамуының қозғаушы факторы ретінде елдің зияткерлік әлеуетін қалыптастырудың заманауи экономикалық тетіктерін зерттеу. Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым академиясының Жаршысы. ISSN 1991-3494. Vol.5, N375 (2018), 144-148. <https://doi.org/10.32014/2018.2518-1467.19>.

[12] Л.А. Байбулекова, Биржалыкіс. Қорнарығы: Оқулық, Алматы: LEM (Lem) баспасы, 2021 ж. 218 бет.

REFERENCES

[1] Filatova V.V. Features of currency regulation of countries in terms of membership in the EAEU // Customs policy of Russia in the Far East. 2017. No. 2(79). pp. 92-97.

[2] Ageeva N.A. Money, credit, banks: textbook / Ageeva N.A. - М.: Infra-M, 2015. - 160 s.

[3] Law of the Republic of Kazakhstan dated June 13, 2005 No. 57-III “On Currency Regulation and Currency Control” (with amendments and additions as of 01.01.2019) (expired).

[4] Dvoretzkaya A.E. Money, credit, banks: textbook / Dvoretzkaya A.E. - М.: Yurayt, 2016. - 482 p.

[5] Panzabekova A. Formation and development of the information society in terms of its impact on the quality of life of the population. Reports of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, ISSN 2224-5227, Iss5, Vol 321 (2018). pp. 94-99. <https://doi.org/10.32014/2018.2518-1483.14>.

[6] Law of the Republic of Kazakhstan dated July 2, 2018 No. 167-VI “On Currency Regulation and Currency Control (with Amendments and Additions as of 01.01.2020).

[7] Resolution of the Board of the National Bank of the Republic of Kazakhstan dated March 30, 2019 No. 40 On Approval of the Rules for Currency Transactions in the Republic of Kazakhstan (with Amendments and Additions as of 07/20/2020).

[8] Lukyanov S.A. International monetary and credit relations: a textbook / S.A. Lukyanov. - 2nd ed., ster. - Moscow: Flint, Ural Publishing House. un-ta, 2017. - 294 p. - ISBN 978-5- 9765-3158-1 - URL: <http://znanium.com/catalog/product/948320>.

[9] Shchebarova N.N. International monetary and financial relations: Studies. manual. - 3rd ed., - Moscow: Flint, 2016. - 224 p.

[10] Hill Charles, Hart Thomas. International business: competition in the global market. Edition 12. - Алматы: National Translation Bureau, 2019. - 720 p. ISBN 978-601-7943-44-8.

[11] Salieva L.K., Kenzhegalieva G.B., Idelbaeva A.S. Research of moderne conomic mechanisms of formation of intellectual potential of the country as a driving factor of innovative development of the economy. Bulletin of the NAS RK. ISSN 1991-3494. Iss.5, V.375 (2018), 144-148. <https://doi.org/10.32014/2018.2518-1467.19>.

[12] Baibulekova L.A. Stock Exchange business. Stock Market: Textbook, Алматы: LEM Publishing House, 2021, 218 pages.

НОВЫЙ ВКЛАД В ПЕДАГОГИЧЕСКУЮ НАУКУ КАЗАХСТАНА

В последние годы я консультирую молодых ученых, но в основном читаю новые научные труды ученых страны. Среди них особо выделил бы работу академика Национальной академии наук Республики Казахстан, доктора педагогических наук, профессора Абылкасымовой А.Е. «Модернизация системы образования в Республике Казахстан» на трех языках – казахском, русском и английском. Научное издание (Алматы: Мектеп, 2021. – 218с.). Данную работу она посвятила предстоящему 30-летию независимости страны. Рецензентами являются экс-министры образования и науки Казахстана – Президент Национальной академии наук РК, академик, доктор химических наук, профессор Журинов М.Ж. и ректор Казахского национального университета имени аль-Фараби, почетный академик Национальной академии наук РК, доктор филологических наук, профессор Туймебаев Ж.К., работа рекомендована Ассоциацией высших учебных заведений РК.

Вышеперечисленное придает большую весомость выполненному профессором Абылкасымовой А.Е. научному труду.

Однако прежде чем перейти к анализу работы хотел бы сказать о следующем. В учебниках советского периода развития Казахстана сказано: «Казахи вели кочевой и полукочевой образ жизни, не имели письменности и население почти поголовно было безграмотным». Это утверждение соответствует истине лишь отчасти. Дело в том, что до Октябрьской революции 1917 года казахское население пользовалось арабским алфавитом и латиницей, однако точных статистических данных по численности людей, владеющих арабской письменностью нет.

Система образования страны является ключевой для любого народа, которая стремится и движется по прогрессивному пути развития, чтобы не отстать от передовых государств мира. И нам важно было изучить этапы и направления развития Казахстана во многих сферах, и, прежде всего, в системе образования. Отрадно, что эту огромную работу смогла реализовать ученый-педагог в лице профессора Абылкасымовой А.Е. В своей работе она разделила развитие системы образования в Казахстане на различные этапы в жизнедеятельности казахского народа – средневековый, период присоединения к Российской империи (1731-1917гг.) и советский (1918-1991гг.). Автор показала, что казахи не на пустом месте строили будущее своего образования, при этом преодолели множество трудностей.

Известно, что в современном мире достойны уважения только те народы, которые помнят и чтят свою историю какой-бы она не была, хорошо знают достижения и проблемы сегодняшнего дня, и на основе этих знаний создают будущее своего государства и живущего в ней народа. Благодаря таким научным работам мы по крупицам возрождаем историю казахского народа в прошлом в различных отраслях знаний.

В настоящее время казахстанцам важно знать в каком направлении должна развиваться система образования Казахстана, эту проблему автор смогла раскрыть в первом разделе своего труда «О тенденциях развития системы образования в современном мире».

В целом, научное издание посвящено изучению и анализу состояния и развития системы общего среднего и высшего образования, в том числе педагогического образования и повышения квалификации педагогических работников, в постсоветский период становления и развития независимого Казахстана.

Государственная политика Республики Казахстан в области образования после 1991 года осуществлялась в направлении реформирования законодательной базы, изменения системы управления и финансирования в контексте поставленной Главой государства Н.Назарбаевым задачи по качественному преобразованию всей системы образования, которое является одним из основных элементов становления суверенного государства, его реальной политической и экономической независимости. В этой связи модернизация образования напрямую связывалась с проблемами развития всего общества и изменениями, происходящими в политике, идеологии, экономике и социальной сфере.

Современная система образования нашей страны была заложена в конце 90-х годов прошлого

века тремя базовыми документами: Законом «Об образовании», Государственной программой «Образование» и Государственными стандартами образования, при этом главным системообразующим принципом реформы стал переход от модели «образование для всех» к модели «образование по выбору».

Профессор Абылкасымова А.Е. всесторонне осветила ход реформирования системы общего среднего образования в Казахстане, которая в последние годы проводилась в следующих направлениях – введения 12-летнего образования; изменения содержания образования и методики обучения; обязательного изучения трех языков (казахский, русский, английский); развития электронного обучения; введения подушевого финансирования; строительства новых зданий для школ, которые стали оснащаться современным оборудованием и техникой.

Модернизация системы образования была ориентирована на обеспечение равного доступа школьников к качественному среднему образованию, независимо от их национальности и места проживания, а также удовлетворение потребности каждой личности, всего общества и государства в целом. В основу программ образования для всех уровней заложена система ценностей патриотического Акта «Мәңгілік Ел» – казахстанский патриотизм, гражданская ответственность, уважение к труду и т.п.

Большое внимание автор в своей работе уделила развитию высшего образования, при которой основной тенденцией стал отказ от государственной монополии на образование. Как следствие, на равных условиях начал развиваться негосударственный сектор образования и он получил достойное место в обществе.

Можно и дальше перечислять все достижения страны за 30-летний период нашей независимости, о которых все мы хорошо знаем. Для нас более важным является то, что автор сумела с научной точки зрения всесторонне и широко раскрыть достижения нашего государства в модернизации системы образования в соответствии с тенденциями ее развития в мире. В итоге Республика Казахстан во многом успешно вписалась в мировое образовательное пространство. Несомненно, главную направляющую и координирующую роль в этом сыграл Елбасы – первый Президент нашего государства Нурсултан Абишевич Назарбаев, о чем профессор Абылкасымова А.Е. достаточно подробно раскрыла в своем научном труде.

**Академик Национальной академии
наук Республики Казахстан, доктор
философских наук, профессор
Кшибек Досмухамед Кшибекевич**

МАЗМҰНЫ

ЭКОНОМИКА

Абиева С.Н., Медуханова Л.А. Қанабекова М.А. ҚАЗАҚСТАНДА ВАЛЮТАЛЫҚ РЕТТЕУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	6
Айбосынова Д.А., Урузбаева Н.А. НҰР-СҰЛТАН ҚАЛАСЫНЫҢ ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕСІ: ДАМУ ДИНАМИКАСЫ МЕН СИПАТТАМАСЫ.....	14
Бейсембекова С.Х., Сихимбаев М.Р., Сихимбаева Д.Р. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ЖЕР ҚОЙНАУЫН ПАЙДАЛАНУДЫ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУ.....	22
Жағыпарова А.О., Алибекова Б.А., Курманалина А., Бекбусинова Г.К., Баева Д.А. COVID-19 ПАНДЕМИЯСЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ӘЛЕМДІК ЭКОНОМИКАҒА ӘСЕРІ.....	29
Касенбаев Ғ.С., Қайдарова Л.Қ., Рахметуллина Ш.Ж., Керимова У.К., Рахимжанова Г.М. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АЗЫҚ-ТҮЛІК ӨНІМДЕРІНЕ ҚОЛЖЕТІМДІЛІК - АЗЫҚ-ТҮЛІК ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ НЕГІЗІ.....	39
Макаров А.Н., Жакупова Б.А., Нурманов А.О., Сексенова А.Т., Жиенбаев Ұ.Б. КӘСІПОРЫНДА ҚАРЖЫЛЫҚ ЖОСПАРЛАУДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ОНЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ.....	47
Мархаева Б.А., Бейсенова М.У., Жаздыкбаева Д.П. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ДЕПОЗИТТЕРГЕ КЕПІЛДІК БЕРУ ҚОРЫНЫҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫН БАҒАЛАУ.....	55
Мурсалова Х.Н., Баймагамбетова Л.К., Алимбетов У.С., Турдиева З.М., Апышева А.А. ЕАЭО ШЕҢБЕРІНДЕ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯСЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ БАҒЫТТАРЫ.....	63
Нурмухаметов Н.Н., Абдикадинова А.А., Әбенев Е.М., Петров А.М. ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКА ЖАҒДАЙЫНДА ШАҒЫН КӘСІПОРЫНДАРДЫҢ БӘСЕКЕЛЕСТІК АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫНЫҢ СТРАТЕГИЯСЫН ӘЗІРЛЕУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	70
Панзабекова А.Ж., Жанбозова А.Б., Дигель И.Е. УРБАНИСТИКАНЫҢ ЗАМАНАУИ ТҰЖЫРЫМДАМЛАРЫ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ COVID-19 ПАНДЕМИЯСЫНАН KEЙІН ҚАЛАЛАРДЫ ДАМЫТУДА ҚОЛДАНУ.....	78
Сатымбекова К.Б., Молдогазиева Г.М., Иманбаева З.О., Нурмаганбетова Б.К., Керімбек Ғ.Е. КОМПАНИЯНЫҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ЖАҒДАЙЫНЫҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫН БАСҚАРУДЫ ОҢТАЙЛАНДЫРУ ЖОЛДАРЫ.....	87
Тилеубергенев Е.М., Садуакасов Ш.С., Конуспаев Р.К., Сейтахметова Н.Л. ШАҒЫН БИЗНЕС КӘСІПОРЫНДАРЫНЫҢ ҚАРЖЫЛЫҚ СТРАТЕГИЯСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	94
Тулегенова Ж.У., Бекбусинова Г.К., Баймбетова А.Б., Турчкенова Р.А., Луневски С. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ САЛЫҚ САЯСАТЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК САЛЫҚ АУДИТІ.....	99

Шаяхметова Л.М., Майдырова А.Б., Молдажанов М.Б. ЕРЕКШЕ ҚОРҒАЛАТЫН ТАБИҒИ АУМАҚТАРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТУРИЗМ ИНДУСТРИЯСЫНЫҢ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН БАҒАЛАУ.....	107
--	-----

ПЕДАГОГИКА

Бабаханов Ф.Б., Жолдасбекова С.А., Момбек Ә.Ә., Кривирадева Б.И., Әбуов Ә.Е. ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДАҒЫ САПА МЕНЕДЖМЕНТІН ЖЕТІЛДІРУ.....	114
--	-----

Дүйсенбеков Е.Б., Питер Жак, Тұргынбаева Б.А., Әріпбаева Л.Ш., Досқара А.Т. ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ПЕДАГОГИҚАЛЫҚ МАМАНДЫҚТАРЫНА ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН ДАМЫТУ.....	120
---	-----

Жанбеков Х.Н., Маликқызы Л., Сагимбаева А.Е., Нұғманова Л.А. БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМІ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛКТИ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ШАРТЫ РЕТІНДЕ.....	126
---	-----

Рамазанов Т.Б., Шормақова А.Б. ҚАЗІРГІ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ДИАЛОГ ҚҰРУДАҒЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	132
---	-----

Сифазы А.Қ., Бирова Я., Балтабаева Г.С., Ескиндиrowa М.Ж., Ауельбекова А.У. ҚАЗІРГІ АУДАРМА ТЕОРИЯСЫНДАҒЫ ІЛЕСПЕ АУДАРМАДА СИНТАКСИСТІК ТҮСІНДІРМЕНІ ҚОЛДАНУ.....	140
--	-----

ФИЛОЛОГИЯ

Даулетова М.Т. КОНЦЕПТ КОГНИТИВТИ ЛИНГВИСТИКА МЕН ЛИНГВОМӘДЕНИЕТТАНУДЫҢ НЕГІЗГІ БІРЛІГІ РЕТІНДЕ.....	146
---	-----

Қалиева А.Қ., Әмірбаева Ш.М. М.О. ӘУЕЗОВ ӘНГІМЕЛЕРІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ ПЕЙЗАЖ ПОЭТИКАСЫ.....	153
---	-----

Нұрмұратов С.Е., Ошақбаева Ж.Б., Қоңырбаева Ж.М. ҚОҒАМНЫҢ РУХАНИ ЖАҢҒЫРУЫНДАҒЫ МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕРДІҢ ОРНЫ МЕН РӨЛІ.....	160
---	-----

Сұлтанқызы Ж.С., Сейтахметова Н.Л. ТІЛДІК САНАНЫҢ МӘДЕНИ-ФИЛОСОФИЯЛЫҚ ШЫҒУ ТЕГІ ЖӘНЕ ОНЫҢ КОГНИТИВИЗМДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РӨЛІ.....	168
---	-----

Төремұратова Қ.Ж., Бейхан З. ТІЛ – ҚАЗАҚ МӘДЕНИЕТІН ЖАҢҒЫРТУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ.....	173
---	-----

САЯСАТТАНУ

Дунаев В.Ю., Курганская В.Д., Сейдуманов А.С. САЯСИ ТӘУЕКЕЛДЕРДІ ФАКТОРЛЫҚ ТАЛДАУДАҒЫ "СЕБЕП ШҰҢҚЫРЫ"	178
---	-----

Жаманқараев Ж.С., Симтиков Ж.К. САНКЦИЯЛАР ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САЯСАТТАҒЫ ОРНЫ: ТӘУЕКЕЛДЕРДІ АЗАЙТУ ӘДІСТЕРІ МЕН ТӘСІЛДЕРІ.....	187
---	-----

Қадыржанов Р.Қ., Ешпанова Д.Д. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҰЛТТЫҚ ҚҰРЫЛЫСЫНДАҒЫ ГОМОГЕНДІЛІК ЖӘНЕ ГЕТЕРОГЕНДІЛІК.....	194
---	-----

Нысанбаева А. ҚАЗАҚСТАН МӘДЕНИ САЯСАТЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	201
Хамидов А.А. «ЧЖОУ И» КАНОНЫНЫҢ ЕКІ ИДЕЯЛЫҚ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕЖЕСІ.....	208

ТАРИХ

Әпендиев Т.Ә. 1945-1955 жж. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АУЫЛ ХАЛҚЫНЫҢ ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ.....	215
Джалилов З.Г., Батырхан Б.Ш. БАТЫС ЕУРОПАНЫҢ ШЫҒЫС ЖЕРОРТА ТЕҢІЗІНДЕГІ САЯСАТЫ ТАРИХЫНАН.....	227
Селкебаева А., Сұлтанбеков Ш.С., Әстемес Г., Ыбырай С.Б., Ергешов Е.Т. «ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ» ПӘНІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІНДЕГІ ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ ӘДІС.....	237
Шашаев Ә.Қ., Мрзабаева Р.Ж., Сүлеймен С. XX ҒАСЫРДЫҢ 20-30 ЖЫЛДАРДАҒЫ ҚОҒАМДЫҚ НЕГІЗДЕ ҚҰРЫЛҒАН ҚОҒАМДЫҚ ҰЙЫМДАРДЫҢ ҚЫЗМЕТІ.....	245

ҚҰҚЫҚТАНУ

Аюпова З.К., Кусайнов Д.У., Рахметулина Б.С., Алимбетова Ж.А., Сапаров Б.Ж. ТЕРРОРИЗМ МЕН ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМГЕ ҚАРСЫ КҮРЕСТІҢ ЗАҢНАМАЛЫҚ Н ЕГІЗДЕРІ.....	250
Балтабаев Е., Гирдвойн П., Сомжүрек Б.Ж., Усерова А.Н., Апахаев Н.Ж. СПОРТШЫЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ: ҚАЗАҚСТАН МЕН ПОЛЫША МЫСАЛЫНДА.....	256
Қуатова А.Ә., Көшербаев Ж.Ә., Бопабаев Е.Ч., Мороз С.П., Адырбеков Д.Т. ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ ЖЕР АЙНАЛЫМЫН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ МӘСЕЛЕСІ: ҚАЗАҚСТАН ЖАҒДАЙЫ.....	266

ҚР ҰҒА АКАДЕМИКТЕРІНІҢ ЖЕТІСТІКТЕРІ

КІШІБЕКОВ Д.К. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМЫНА ҚОСЫЛҒАН ЖАҢА ҮЛЕС!.....	274
--	-----

СОДЕРЖАНИЕ

ЭКОНОМИКА

Абиева С.Н., Медуханова Л.А. Канабекова М.А. ОСОБЕННОСТИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ.....	6
Айбосынова Д.А., Урузбаева Н.А. МАЛЫЙ И СРЕДНИЙ БИЗНЕС Г. НУР-СУЛТАН: ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ И ХАРАКТЕРНЫЕ ЧЕРТЫ.....	14
Бейсембекова С.Х., Сихимбаев М.Р., Сихимбаева Д.Р. ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ НЕДРОПОЛЬЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН.....	22
Жагыпарова А.О., Алибекова Б.А., Курманалина А., Бекбусинова Г.К., Баева Д.А. ПАНДЕМИЯ COVID-19 И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА МИРОВУЮ ЭКОНОМИКУ.....	29
Касенбаев Г.С., Кайдарова Л.К., Рахметуллина Ш.Ж., Керимова У.К., Рахимжанова Г.М. ДОСТУПНОСТЬ ПРОДУКТОВ ПИТАНИЯ – ОСНОВА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В КАЗАХСТАНЕ.....	39
Макаров А.Н., Жакупова Б.А., Нурманов А.О., Сексенова А.Т., Жиенбаев Ү.Б. ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ ФИНАНСОВОГО ПЛАНИРОВАНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ.....	47
Мархаева Б.А., Бейсенова М.У., Жаздыкбаева Д.П. ОЦЕНКА ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ КАЗАХСТАНСКОГО ФОНДА ГАРАНТИРОВАНИЯ ДЕПОЗИТОВ.....	55
Мурсалова Х.Н., Баймагамбетова Л.К., Алимбетов У.С., Турдиева З.М., Апышева А.А. НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ КАЗАХСТАНА В РАМКАХ ЕАЭС.....	63
Нурмухаметов Н.Н., Абдикадилова А.А., Эбенев Е.М., Петров А.М. ОСОБЕННОСТИ РАЗРАБОТКИ СТРАТЕГИИ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ.....	70
Панзабекова А.Ж., Жанбозова А.Б., Дигель И.Е. СОВРЕМЕННЫЕ КОНЦЕПЦИИ УРБАНИСТИКИ И ИХ ПРИМЕНЕНИЕ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ГОРОДОВ ПОСЛЕ ПАНДЕМИИ COVID-19 ¹	78
Сатымбекова К.Б., Молдогазиева Г.М., Иманбаева З.О., Нурмаганбетова Б.К., Керимбек Г.Е. ПУТИ ОПТИМИЗАЦИИ УПРАВЛЕНИЯ УСТОЙЧИВОСТЬЮ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ КОМПАНИИ.....	87
Тилеубергенов Е.М., Садуакасов Ш.С., Конуспаев Р.К., Сейтахметова Н.Л. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОЙ СТРАТЕГИИ ПРЕДПРИЯТИЙ МАЛОГО БИЗНЕСА.....	94
Тулегенова Ж.У., Бекбусинова Г.К., Баймбетова А.Б., Турчекенова Р.А., Луневски С. ГОСУДАРСТВЕННЫЙ НАЛОГОВЫЙ АУДИТ В НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	99

Шаяхметова Л.М., Майдырова А.Б., Молдажанев М.Б. ОЦЕНКА ИНВЕСТИЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА КАЗАХСТАНА НА ОСОБО ОХРАНЯЕМЫХ ПРИРОДНЫХ ТЕРРИТОРИЯХ.....	107
---	-----

ПЕДАГОГИКА

Бабаханов Ф.Б., Жолдасбекова С.А., Момбек А.А., Кривирадева Б.И., Абуов А.Е. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ.....	114
--	-----

Дуйсенбеков Е.Б., Питер Жак, Тургунбаева Б.А., Арипбаева Л.Ш., Доскара А.Т. РАЗВИТИЕ ИНТЕРЕСА ШКОЛЬНИКОВ К ПЕДАГОГИЧЕСКИМ ПРОФЕССИЯМ В СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ.....	120
--	-----

Жанбеков Х.Н., Маликқызы Л., Сагимбаева А.Е., Нұғманова Л.А. ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ОБРАЗОВАННОСТЬ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ КАК ВАЖНОЕ УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ.....	126
---	-----

Рамазанов Т.Б., Шормакова А.Б. ОСОБЕННОСТИ ПОСТРОЕНИЯ ДИАЛОГА СОВРЕМЕННЫХ ШКОЛЬНИКОВ.....	132
---	-----

Сигазы А.Қ., Бирова Я., Султанбеков Ш.С., Ескиндинова М.Ж., Ауельбекова А.У. СИНТАКСИЧЕСКОЕ РАЗВЕРТЫВАНИЕ В СИНХРОННОМ ПЕРЕВОДЕ В СОВРЕМЕННОЙ ТЕОРИИ ПЕРЕВОДА.....	140
---	-----

ФИЛОЛОГИЯ

Даулетова М.Т. КОНЦЕПТ КАК ОСНОВНАЯ ЕДИНИЦА КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ И ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИИ.....	146
---	-----

Калиева А.К., Амирбаева Ш.М. ПОЭТИКА НАЦИОНАЛЬНОГО ПЕЙЗАЖА В РАССКАЗАХ М.О. АУЭЗОВА.....	153
--	-----

Нурмуратов С.Е., Ошакбаева Ж. Б., Коньырбаева К. М. МЕСТО И РОЛЬ ПОСЛОВИЦ И ПОГОВОРОВ В ДУХОВНОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА.....	160
--	-----

Сұлтанқызы Ж.С., Сейтахметова Н.Л. КУЛЬТУРФИЛОСОФСКИЕ ИСТОКИ ЯЗЫКОВОГО СОЗНАНИЯ И ЕГО РОЛЬ В ФОРМИРОВАНИИ КОГНИТИВИСТИКИ.....	168
--	-----

Туремуратова К.Ж., Бейхан З. ЯЗЫК КАК ФАКТОР ВОЗРОЖДЕНИЯ КАЗАХСКОЙ КУЛЬТУРЫ.....	173
--	-----

ПОЛИТОЛОГИЯ

Дунаев В.Ю., Курганская В.Д., Сейдуманов А.С. «ВОРОНКА ПРИЧИННОСТИ» В ФАКТОРНОМ АНАЛИЗЕ ПОЛИТИЧЕСКИХ РИСКОВ.....	178
--	-----

Жаманкараев Ж.С., Симтиков Ж.К. САНКЦИИ И ИХ МЕСТО В МЕЖДУНАРОДНОЙ ПОЛИТИКЕ: МЕТОДЫ И СПОСОБЫ МИНИМИЗАЦИИ РИСКОВ.....	187
--	-----

Кадыржанов Р.К., Ешпанова Д.Д.,
ГОМОГЕННОСТЬ И ГЕТЕРОГЕННОСТЬ В НАЦИОНАЛЬНОМ СТРОИТЕЛЬСТВЕ
КАЗАХСТАНА.....194

Нысанбаева А.
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ КУЛЬТУРНОЙ ПОЛИТИКИ КАЗАХСТАНА.....201

Хамидов А.А.
ДВА МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ПОЛОЖЕНИЯ КАНОНА «ЧЖОУ И».....208

ИСТОРИЯ

Апендиев Т.А.
ДЕМОГРАФИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ НАСЕЛЕНИЯ В СЕЛАХ КАЗАХСТАНА 1945-1955 гг.215

Джалилов З.Г., Батырхан Б.Ш.
К ИСТОРИИ ПОЛИТИКИ ЗАПАДНОЙ ЕВРОПЫ В ВОСТОЧНОМ СРЕДИЗЕМНОМОРЬЕ.....227

Селкебаева А.Т., Султанбеков Ш.С., Астемес Г., Ыбырай С.Б., Ергешов Е.Т.
КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ ПОДХОД В МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ
«ИСТОРИЯ КАЗАХСТАНА».....237

Шашаев Ә.Қ., Мрзабаева Р.Ж, Сүлеймен С.
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ, СОЗДАННЫХ НА ОБЩЕСТВЕННЫХ
НАЧАЛАХ В 20-30-Е ГОДЫ ХХ В.245

ЮРИСПРУДЕНЦИЯ

Аюпова З.К., Кусайнов Д.У., Рахметулина Б.С., Алимбетова Ж.А., Сапаров Б.Ж.
ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЕ ОСНОВЫ БОРЬБЫ С ТЕРРОРИЗМОМ И РЕЛИГИОЗНЫМ
ЭКСТРЕМИЗМОМ.....250

Балтабаев Е., Гирдвойн П., Сомжурек Б.Ж., Усерова А.Н., Апахаяев Н.Ж.
МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО В ЗАЩИТЕ ПРАВ СПОРТСМЕНОВ: НА ПРИМЕРЕ
КАЗАХСТАНА И ПОЛЬШИ.....256

Куатова А.А., Кошербаев Ж.А., Бопабаев Е.Ч., Мороз С.П., Адырбеков Д.Т.
ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ОБОРОТА ЗЕМЕЛЬ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ:
НА ПРИМЕРЕ КАЗАХСТАНА.....266

ДОСТИЖЕНИЯ АКАДЕМИКОВ НАН РК

КШИБЕКОВ Д.К.
НОВЫЙ ВКЛАД В ПЕДАГОГИЧЕСКУЮ НАУКУ КАЗАХСТАНА.....274

CONTENTS

ECONOMICS

Abieva S.N., Medukhanova L.A., Kanabekova M.A. FEATURES OF CURRENCY REGULATION IN KAZAKHSTAN.....	6
Aibossynova D.A., Uruzbayeva N.A. SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN NUR-SULTAN CITY: DEVELOPMENT DYNAMICS AND CHARACTERISTIC FEATURES.....	14
Beisembekova S.Kh., Sikhimbayev M.R., Sikhimbayeva D.R. PUBLIC ADMINISTRATION OF SUBSOIL USE IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	22
Zhagyparova A.O., Alibekova B., Kurmanalina A., Bekbusinova G.K., Bayeva D.A. THE COVID-19 PANDEMIC AND ITS IMPACT ON THE GLOBAL ECONOMY.....	29
Kassenbayev G.S., Kaidarova L.K., Rakhmetullina SH.ZH., Kerimova U.K., Rakhimzhanova G.M. FOOD AVAILABILITY AS THE BASIS OF FOOD SECURITY IN KAZAKHSTAN.....	39
Makarov A., Zhakupova B., Nurmanov A., Seksenova A., Zhienbayev U. THE MAIN PROBLEMS OF ORGANIZING FINANCIAL PLANNING AT THE ENTERPRISE AND WAYS TO SOLVE IT.....	47
Markhayeva B.A., Beisenova M.U., Zhazdykbayeva D.P. FINANCIAL SUSTAINABILITY ASSESSMENT OF THE KAZAKHSTAN DEPOSIT INSURANCE FUND.....	55
Mursalova Kh.N., Baimagambetova L.K., Alimbetov U.S., Turdieva Z.M., Apysheva A.A. DIRECTIONS FOR IMPROVING EFFICIENCY OF ECONOMIC INTEGRATION OF KAZAKHSTAN WITHIN THE EAEU.....	63
Nurmuhametov N.N., Abdikadirova A.A., Abenov E.M., Petrov A.M. STRATEGY DEVELOPMENT FEATURES OF SMALL ENTERPRISES.....	70
Panzabekova A.Zh., Zhanbozova A.B., Digel I.E. MODERN URBAN CONCEPTS AND THEIR APPLICATION FOR CITY DEVELOPMENT AFTER COVID-19 PANDEMIC.....	78
Satymbekova K., Moldogaziyeva G., Imanbayeva Zh., Nurmaganbetova B., Kerimbek G. WAYS TO OPTIMIZE THE MANAGEMENT OF THE STABILITY OF THE COMPANY'S FINANCIAL POSITION.....	87
Tileubergenov E.M., Saduakasov Sh.S., Konuspayev R.K., Seitakhmetova N.L. FEATURES OF FORMING THE FINANCIAL STRATEGY OF SMALL BUSINESSES.....	94
Tulegenova Zh.U., Bekbusinova G.K., Baymbetova A.B., Turchekenova R., Lunevski S. STATE TAX AUDIT IN THE TAX POLICY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	99
Shayakhmetova L.M., Maydirova A.B., Moldazhanov M.B. ASSESSMENT OF THE INVESTMENT POTENTIAL OF THE TOURISM INDUSTRY OF KAZAKHSTAN IN SPECIALLY PROTECTED NATURAL AREAS.....	107

PEDAGOGY

Babakhanov F.B., Zholdasbekova S.A., Mombek A.A., Kriviradeva B.I., Abuov A.E. IMPROVING QUALITY MANAGEMENT IN A HIGHER EDUCATION INSTITUTION.....	114
Duisenbekov E.B., Peter Ziak, Turgunbayeva B., Aripbaeva L.Sh., Doskara A. DEVELOPMENT OF SCHOOL CHILDREN INTEREST IN TEACHING PROFESSIONS IN MODERN EDUCATIOAL SYSTEM.....	120
Zhanbekov H.N., Malikkyzy L., Sagimbaiyeva A.E., Nugmanova L.A. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS.....	126
Ramazanov T.B., Shormakova A.B. FEATURES OF BUILDING A DIALOGUE OF MODERN SCHOOLCHILDREN.....	132
Sigazy A.K., Birova J., Sultanbekov Sh., Yeskindirova M.Zh., Auyelbekova A. SYNTACTIC EXPLICATION IN SYNCHRONIC TRANSLATION IN MODERN THEORY OF TRANSLATION.....	140

PHILOLOGY

Dauletova M.T. THE CONCEPT AS THE MAIN UNIT OF COGNITIVE LINGUISTICS AND LINGUOCULTUROLOGY.....	146
Kalieva A.K., Amirbayeva Sh.M. THE POETICS OF THE NATIONAL LANDSCAPE IN THE STORIES OF M.O. AUEZOV.....	153
Nurmuratov S.E., Oshakbaeva Zh.B., Konyrbaeva K.M. THE PLACE AND ROLE OF PROVERBS IN THE SPIRITUAL REVIVAL OF SOCIETY.....	160
Sultankyzy Zh.S., Seitakhmetova N.L. CULTURAL AND PHILOSOPHICAL ORIGINS OF LANGUAGE CONSCIOUSNESS AND ITS ROLE IN THE FORMATION OF COGNITIVE SCIENCE.....	168
Turemuratova K.Zh., Beyhan Z. LANGUAGE AS THE FACTOR OF THE REVIVAL OF KAZAKH CULTURE.....	173

POLITICAL SCIENCE

Dunaev V., Kurganskaya V., Seidumanov A. THE "FUNNEL OF CAUSALITY" IN FACTOR ANALYSIS OF POLITICAL RISKS.....	178
Zamankaraev Zh.S., Simtikov Zh.K. SANCTIONS AND THEIR PLACE IN INTERNATIONAL POLITICS: METHODS AND APPROACHES TO REDUCING RISKS.....	187
Kadyrzhanov R.K., Yeshpanova D.D. HOMOGENEITY AND HETEROGENEITY IN THE NATION-BUILDING OF KAZAKHSTAN.....	194
Nyssanbayeva A. ACTUAL PROBLEMS OF CULTURAL POLICY OF KAZAKHSTAN.....	201

Khamidov A.A. TWO IDEOLOGICAL AND METHODOLOGICAL PROVISIONS OF THE CANON «ZHOU YI».....	208
---	-----

HISTORY

Apendiyev T.A. DEMOGRAPHIC SITUATION OF THE POPULATION IN THE VILLAGES OF KAZAKHSTAN 1945-1955.....	215
--	-----

Dzhalilov Z., Batyrkhan B. TO THE HISTORY OF POLITICS OF WESTERN EUROPE IN THE EASTERN MEDITERRANEAN.....	227
--	-----

Selkebayeva A., Sultanbekov Sh.S., Astemes G., Ybyray S.B., Ergeshov E.T. CONCEPTUAL APPROACH IN TEACHING METHODS OF THE DISCIPLINE "HISTORY OF KAZAKHSTAN".....	237
---	-----

Shashaev A.K., Mrzabayeva R.Zh., Suleimen S. ACTIVITIES OF PUBLIC ORGANIZATIONS ESTABLISHED ON A PUBLIC BASIS IN THE 20-30S OF THE XX CENTURY.....	245
---	-----

LAW

Ayupova Z.K., Kussainov D.U., Rakhmetullina B.S., Alimbetova Zh.A., Saparov B.Zh. LEGISLATIVE BASIS FOR COMBATING TERRORISM AND RELIGIOUS EXTREMISM.....	250
--	-----

Baltabayev E., Piotr Girdwoyn., Somzhurek B.Zh., Usserova A., Apakhayev N.Zh. INTERNATIONAL LAW IN PROTECTION OF THE RIGHTS OF SPORTSMEN: A CASE STUDY KAZAKHSTAN AND POLAND.....	256
--	-----

Kuatova A.A., Kosherbayev Zh.A., Bopabaev E.Zh., Moroz S.P., Adyrbekov D.T. THE PROBLEM OF LEGAL REGULATION OF LAND TURNOVER IN CENTRAL ASIA: THE CASE OF KAZAKHSTAN.....	266
--	-----

ACHIEVEMENTS OF ACADEMICIANS OF NAS RK

Kishibekov D. K. A NEW CONTRIBUTION TO THE PEDAGOGICAL SCIENCE OF KAZAKHSTAN.....	274
---	-----

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

[www: nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Редакторы: *М.С. Ахметова, А. Ботанқызы, Д.С. Аленов, Р.Ж. Мрзабаева*

Верстка на компьютере *Г.Д. Жадырановой*

Подписано в печать 10.12.2021.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

17,5 п.л. Тираж 300. Заказ 6.

